

עיצוב משפטי

שולחן עגול על הצעת חוק העיצובים, טיפוגרפיה, וגבולות המשפט

יום חמישי, 7.1.16, בשעה 16:00 עד 20:00

חדר 307, בפקולטה למשפטים, אוניברסיטת ת"א

חומר רקע

נכתב על ידי אהובה גולדסטנד, בהדרכת פרופ' מיכאל בירנהק

גופנים, הנקראים גם פונטים, הם הצורות המעוצבות שמהוות את האותיות המודפסות או המוצגות על מסכי המחשב שלנו. מדי יום, כל אחד ואחת מאתנו נחשפים ועושים שימוש במספר רב של גופנים. ישנם, בהערכה גסה, למעלה מאלף פונטים בשפה העברית, אשר ניתן לחלק בחופשיות לקטגוריות שונות על-פי אפיונים המוצעים, למשל, על ידי חברות הפונטים השונים. לדוגמה, אות ספר, אות טקסט, אות כותרת, אות ראווה, אות רהוטה, ואות מותאמת לגופן לועזי. בנוסף, ניתן לבצע חלוקה של סוגי הפונטים על-פי אופן יצירתם ודרך הפצתם:

- **מסחריים**: פונטים המשווקים למשל על ידי חברות מסחריות גדולות, לדוגמה חברת מסטרפונט או פונט-ביט, שברשותן מאות פונטים כל אחת.
- **בוטיק**: גופנים פרי עיצוב קפדני המיוצרים ומשווקים על ידי חברות בוטיק קטנות, לדוגמה "הגילדה" או קבוצת "אאא", ו/או טיפוגרפים בודדים לדוגמה ינק יוטף. מתוכם הפונט "אלף" שיצא לפני מספר שנים, הוא הנפוץ לשימוש אונליין ובא החליף את הפונט "אריאל". לאחר פיתוחו, גופן זה נפתח לשימוש חינמי.
- **"חינמיים"**: יש כמה עשרות פונטים מסוג זה שניתן להוריד מאתרים ייעודים. שניים מהחשובים בקבוצה זו הם גפני "אופן-סנס" ו-"אלף", שני פונטים בקוד פתוח.
- **קלאסיים**: למשל, "פרנק-ריל", "הדסה", "אהרוני", "מרים", "קורן", "דוד", "הצבי", "חיים", "נרקיס", ו-"רש"י". לגביהם בפרט קיים בלבול משמעותי אצל משתמשים ומעצבים: מי בעלי הזכויות? מה נמצא בנחלת הכלל? למי מותר לעשות גרסאות משלו לפונט?

בנוסף לקטגוריות לעיל, יש מעצבים שמתפים פעולה עם בתי הספר הגבוהים לעיצוב ומעניקים רישיונות שימוש בפונטים שלהם לשימוש הסטודנטים ובפרויקטים שונים.

זיהוי מערכת הדינים הרלוואנטית להסדרת ההגנה הניתנת לגופנים היא שאלה משפטית שנויה במחלוקת. בתי משפט קבעו בעבר שהגג המשפטי המתאים הינו דיני המדגמים, אך כפי שיורחב בהמשך, עם הזמן חל שינוי בפסיקה ונקבע כי דיני זכות יוצרים יהיו משכנם החדש של הגופנים. אולם, בקיץ 2015 פרסמה הממשלה את הצעת חוק העיצובים, שנועדה להחליף את פקודת המדגמים המנדטורית משנת 1924. לפי הצעת החוק, גופנים לא יהיו מוגנים עוד בדיני זכות יוצרים, אלא ישובו למשכנם המקורי - דיני המדגמים.

מסמך רקע זה סוקר את עיקרי ההצעה, פסקי דין מרכזיים, ומעיר בקצרה על הדין הזר בסוגיה. הדיון מעודכן לדצמבר 2015.

הצעת החוק נועדה להחליף את פקודת הפטנטים והמדגמים משנת 1924. מטרתה ליצור "הסדר מקיף, מאוזן ועדכני" שיחליף את ההסדר הקיים כיום. תכליתם של דיני העיצובים (שנקראו עד עתה "דיני המדגמים"),² היא "עידוד יצירת עיצובים חדשים לגבי כל סוגי המוצרים (ולדוגמה: בגדים, תכשיטים, כלי בית, מכונות ועוד) וקידום חדשנות בתחום זה. זאת, הן לטובת המעצבים והן לטובת ציבור הצרכנים שיהנו מכך".

משרד המשפטים ציין עוד שלוש תכליות עיקריות בהתוויית הצעת החוק: א. האינטרס הציבורי בעידוד בעלי עסקים בתחום העיצוב (ובפרט עסקים קטנים); ב. קידום הוודאות בתחום העיצובים בישראל; ג. התאמת הדין להתפתחויות, לרבות טכנולוגיות, בתחום. למשל, ההבהרה שגופן ואייקון הם מדגמים/עיצובים.

שינויים מרכזיים בחוק

- החלפת המילה "חפץ" במילה "מוצר" (ס' 1): ההגדרה מבהירה ומחדדת כי "עיצוב" יכול שיינתן גם לגבי מה שאינו מוחשי בהכרח, והדבר מתחדד לאור רשימת הדוגמאות המובאת בהגדרה.³
- מבחני הכשירות (ס' 3-7): מוצע לקבוע כי מבחני הכשירות להגנה כעיצוב יהיו היותו של העיצוב "חדש" ו-"בעל אופי ייחודי". ההצעה מעלה את רף הכשירות במספר מובנים: ראשית, בניגוד להוראות הקיימות בפקודה (ס' 31(1)), מדובר בתנאים מצטברים ולא חלופיים. שנית, ההצעה משנה את המצב הקיים לעניין בחינת "חידוש" העיצוב אשר נעשית כיום רק לגבי עיצובים שפורסמו בישראל, אולם לפי ההצעה תיעשה גם לגבי עיצובים בחו"ל. שלישית, לפי תנאי המקוריות בדין הקיים, מוצר יהיה כשיר לרישום גם אם כבר היה ידוע ומוכר אך יושם לגבי מוצר בתחום אחר, אולם הצעת החוק מציעה לבטל אפשרות זו.
- הגנה על עיצוב לא רשום (פרק ה): הצעת החוק מציעה מתן הגנה משפטית על עיצוב הכשיר לרישום גם אם לא נרשם בפועל אצל רשם המדגמים. מבחני הכשירות לעיצוב לא רשום דורשים, בצד התנאים המפורטים לעיל (חידוש ואופי ייחודי), זיקה לישראל, כך שהמוצר נמכר או הופץ בציבור כדין לראשונה בישראל. בין היתר, תנאי זה מבקש לעודד שימוש בפועל של עיצובים חדשים בישראל, ולמנוע מבעל עיצוב לא רשום בחו"ל לטעון להגנה גם בישראל (למעט אמנות פרטיקולריות שמסדירות עניין זה). יצוין כי ההגנה שתינתן לעיצוב לא רשום צרה מההגנה לעיצוב רשום: תקופת ההגנה תהיה לשלוש שנים בלבד (למעט גופנים לא רשומים שיזכו לתקופת הגנה של 25 שנה) וההגנה תהיה מפני העתקות בלבד. צמצום ההגנה למקרים של ההעתקה בלבד והוספת דרישה של מודעות המעתיק להעתקה, נועדו להתמודד עם בעיית אי-הוודאות שעלולה להיווצר בהגנה על עיצובים לא רשומים. בנוסף, בעל העיצוב יהיה רשאי לסמן על עיצובו כי מדובר בעיצוב לא רשום ואת מועד תחילת תקופת ההגנה. אי-סימון לא ישלול הגנה, אולם כן ישלול מספר חזקות למשל בהקשר של הפרה בתום-לב (ס' 79).
- הארכת תקופת ההגנה על עיצוב רשום (ס' 41): בהצעה מוצע להאריך את תקופת ההגנה מ-15 שנה לכל היותר, ל-25 שנה לכל היותר. ההארכה נובעת בין היתר מהמגמה העולמית בעניין, ומתקופת ההגנה הנדרשת לפי אמנת ברן (ס' 47(4)).

¹ עותק מקוון נגיש באתר הכנסת.

² מתוך דברי ההסבר לחוק: "המילה עיצוב ("Design") מודרנית ומובנת יותר מהמילה "מדגם" שבה נעשה שימוש בפקודת הפטנטים והמדגמים. שינוי המונחים אין בו כדי לשנות מהמהות. ההתייחסות שלהלן ל"דיני העיצובים" שקולה לחלוטין ל"דיני מדגמים" כלשון פקודת הפטנטים והמדגמים.

³ "פריט או מערכת של פריטים, המיוצרים בתהליך תעשייתי או במלאכת יד, לרבות אריזה, סימן גרפי (Icon) וגופן (Font) ולמעט תוכנת מחשב".

- בעלות בעיצוב (פרק ג): הצעת החוק כוללת חזקות בדבר בעלות בעיצוב, במצבים שונים וזאת על מנת לקדם ודאות, כמו גם להקל על הליכי בירור הבעלות. לפי דברי ההסבר לחוק, הוראות פרק זה דומות לפרק ה בחוק זכויות יוצרים.⁴
- ביטול ומחיקת עיצוב רשום (סימן ו): בהצעת החוק מוצע להרחיב את סמכויות הרשם לבטל, למחוק ולתקן עיצוב רשום, ובכך לשמור על עקרונות של ודאות ופומביות, ובד בבד לשמור על עקרון נחלת הכלל, כך שהציבור יידע מהם העיצובים המוגנים ואילו אינם מוגנים, וכן יזכה ליהנות משימוש בעיצובים שבוטלו או שנמחקו, בהתאם למוצע. הוראה חדשה בעניין זה (ס' 48) נותנת אפשרות לבעל עיצוב רשום לבקש את ביטול/מחיקת (רק ממועד בקשת המחיקה ואילך) רישום העיצוב.
- התאמת הגדרות החוק לעידן המודרני: אחת ממטרות הצעת החוק היא התאמת המסגרת המשפטית להתפתחויות הטכנולוגיות. לדוגמה, תיקי הבקשה לרישום יהיו פתוחים לעיון הציבור באינטרנט (ס' 101), וכן יפורסמו החלטות הרשם בדבר רישום, תיקון, ביטול או מחיקה באתר הרשות (ס' 45-49).
- הוספת הוראות שיאפשרו לישראל להצטרף להסכם האג בעניין עיצובים (פרק ח): לפי הצעת החוק, הצטרפות להסכם האג תאפשר למבקשים ישראליים להגיש בקשות בין-לאומיות לרישום עיצובים למשרד הבין-לאומי המופעל על-ידי הארגון העולמי לקניין רוחני (WIPO) אשר תנתב את בקשתם לכלל המדינות החברות בהסכם. כך, צפוי ייעול הליכי הרישום מחוץ לישראל וכן הקלה עבור מבקשים ישראלים. הסעיפים המוצעים הם טכניים בעיקר. המרכזי שבהם הוא מתן האפשרות לאזרח ישראלי, לתושב ישראל או למי שיש לו בישראל מפעל תעשייתי או מסחרי פעיל, להגיש בקשות למשרד הבין-לאומי של WIPO.

שינויים בחוק הנוגעים ישירות להסדרה המשפטית של פונטים

- שינוי במינוח בסעיף 1 ("מוצר"): הצעת החוק מבהירה במפורש כי היא תהיה משכנם החדש של גופנים, שעד כה נכללו, לפי הפסיקה, תחת הגג של זכויות יוצרים.
- תקופת ההגנה לעיצוב לא רשום (סעיף 66(ב)): על אף האמור בסעיף 66(א), לפיו ההגנה על עיצוב לא רשום תפוג לאחר שלוש שנים, גופנים לא רשומים יזכו לתקופת הגנה ארוכה יותר של 25 שנה.
- הוראת מעבר מיוחדות (סעיף 122(ב)): החוק יחול גם על גופנים לגביהם הוגשה בקשה לרישום כמדגם לפני תחילת החוק. אם לא הוגשה בקשה לרישום - הגופן יהיה מוגן כעיצוב לא רשום, אם הוא עומד בתנאי החוק.

---

⁴ למשל "חריג המזמין", המקנה בעלות ראשונה למעצב על עיצוב שהוזמן. זו אינה הוראה קוגנטית והיא ניתנת להתנאה. כיצד ישפיע כלל כזה על מעצבים עצמאיים בהתנהלותם מול שחקנים אחרים בשוק?

פסיקה רלוונטית

ניתן לתאר בקצרה את ההגנה המשפטית המוענקת בדין הישראלי לגופנים כתנועות מטולטלת שנעה מדיני המדגמים לעבר דיני זכויות יוצרים, וכעת בחזרה למדגמים/עיצובים במסגרת הצעת חוק העיצובים. חשוב לציין כי ההגנה שכל אחת ממערכות הדינים הללו מקנה היא בעלת אופי שונה. עוד בראשית דרכה, הפסיקה הישראלית קבעה שיש לסווג את הגופן כמדגם. הסוגיה עלתה בפסק-דין של בית המשפט המחוזי בשנת 1949 בנוגע לשימוש בגופן "אהרוני",⁵ בו קבע השופט ד"ר יצחק קיסטר, שההגנה הראויה לגופן היא כמדגם, ושלל מתן הגנה של דיני זכויות יוצרים מחמת הסדר שלילי.⁶ קביעה משפטית זו נותרה על כנה עד סוף שנות ה-80 של המאה הקודמת, עת הופיעו סימנים שהעידו על תזוזה לעבר הגנה משפטית באמצעות דיני זכויות יוצרים.

תחילה, במקרה מיוחד, נפסק כי אותיות שעוצבו על-ידי סופר סת"ם מוגנות כיצירה אומנותית לפי הגדרתה בדיני זכויות יוצרים.⁷ בשנת 2010 מגמה זו הורחבה על ידי בית המשפט המחוזי בהחלטה למתן צו מניעה זמני. השופט נעם סולברג ציין שם שחרף כשירותו של עיצוב גופן להרשם כמדגם, הכרה בגופנים דווקא כיצירות אמנות בנות-הגנה לפי דיני זכויות יוצרים היא כנראה המסקנה המתבקשת מעיון בספרות ובפסיקה הרלוונטית.⁸ ואכן, הכרה מפורשת בסיווגם של הגופנים כיצירות אומנות מוגנות במסגרת דיני זכויות יוצרים התקבלה במסגרת שני פסקי דין בבית המשפט המחוזי מרכז, שעסקו בשימוש של חברת מיקרוסופט בגופנים "נרקיסים" ו"קורן". השופט פרופ' עופר גרוסקופף קבע כי גופן אינו יכול להוות מושא להגנה של דיני המדגמים, אולם הוא עשוי, אם הוא עומד במבחנים שקובע הדין, לזכות בהגנה של דיני זכויות היוצרים.

בשני פסקי-הדין המדוברים **עזבון המנוח צבי נרקיס ז"ל נ' מיקרוסופט ישראל בע"מ**,⁹ והוצאת קורן ירושלים בע"מ נ' מיקרוסופט ישראל בע"מ,¹⁰ קבע השופט גרוסקופף כי אין זה נכון משיקולי מדיניות שונים לראות בגופן כראוי להירשם כמדגם, ולשלול את האפשרות להגן עליו מכוח דיני זכויות היוצרים. ראשית, מבחינת אופי המאטריה, גופן איננו מסוג העיצובים שדיני המדגמים מגנים עליהם במקרה הרגיל. ככלל, עיצוב המוגן במדגם הוא כזה שמיועד למשוך את עינו של הקונה הפוטנציאלי, ולהביא אותו לרכוש את ה"חפץ" שמשמש מושא לעיצוב. לעומת זאת, יוצר הגופן מבקש למכור עיצוב אשר איננו משמש "סוכן מכירות" של מוצר אחר, אלא מבקש לשווק את עצמו בלבד. מבחינה זו קרוב הגופן במהותו ליצירה העומדת בפני עצמה, כדוגמת ציור.

שיקולים רלוונטיים אחרים כללו: א. ספקות בדבר הצדקת מתן הגנה שונה לטיפוגרפיים לעומת יוצרים כגון אדריכלים או קרטוגרפים; ב. אי-התאמת משך זמן ההגנה (עד 15 שנה) לגופנים אשר דורשים זמן שיווק ארוך יחסית ובעלי חיי מדף ארוכים, ולאור הקושי להפיק רווח מייצור גופן חדש, נוכח ריבוי הגופנים הקיימים בשוק, בתקופת ההגנה הקצרה הניתנת למדגם; ג. אי-פגיעה באינטרס הציבורי שממילא יכול לעשות שימוש בגופנים שאין חולק כי הם חלק מנחלת הכלל.

בנוסף, הבהיר השופט גרוסקופף שדיני המדגמים מעניקים הגנה "שהיא לא רק מיושנת, מבחינת ההסדר התחיקתי, וקצרת מועד, מבחינת משך ההגנה, אלא גם מסורבלת, ובמקרים רבים בלתי אפקטיבית" (פסקה 45). כך, הקביעה כי גופן איננו יכול להירשם כמדגם פותחת את הדלת בפני האפשרות להגנה באמצעות דיני זכויות היוצרים בתנאי שגופן נתון עומד בדרישות הסף שקובעים דינים אלו.

⁵ ת"א (מחוזי ת"א) 248/48 גרפקו בע"מ נ' טוביה אהרוני (פורסם בנבו, 10.7.1949).

⁶ ראו בנוסף סעיף 7 לחוק זכות יוצרים, התשס"ח-2007, לפיו "לא תהא זכות יוצרים במדגם כהגדרתו בפקודת הפטנטים והמדגמים, אלא אם כן המדגם אינו משמש ואינו מכוון לשמש לייצור תעשייתי".

⁷ ת"א (מחוזי ת"א) 665/87 פלג נ' מדן מפעלי דפוס נצרת בע"מ, פ"מ התשנ"א(2) 49 (1987).

⁸ ת"א (מחוזי י-ם) 6071-06-10 סדן נ' היולט פקארד (ישראל) בע"מ (פורסם בנבו, 2.8.2010).

⁹ ת"א (מחוזי מרכז) 5311-04-08 עזבון המנוח צבי נרקיס ז"ל נ' מיקרוסופט ישראל בע"מ (5.10.2010).

¹⁰ ת"א (מחוזי מרכז) 5315-04-08 הוצאת קורן ירושלים בע"מ נ' מיקרוסופט ישראל בע"מ (5.10.2010).

לאור ההכרעה בשאלה משפטית זו, בית המשפט בחן את שתי התביעות לעיל שטענו להפרת זכות היוצרים בגופנים על-ידי השימוש בהן במערכות ההפעלה Windows המיוצרות ומשווקות על ידי הנתבעת. בפסק הדין בעניין **עזבון נרקיס** דחה בית המשפט את התביעה וקבע שהנתבעות הוכיחו כי השימוש שהן עושות בגופן הוא שימוש כדין, שנעשה מכוח רישיון שימוש בלתי הדיר ובלתי מוגבל בזמן שנתן להן מעצב הגופן באמצעות צד ג' בסוף שנות ה-90. שאלה נוספת שהובהרה במסגרת הדיון נגעה לזכות המוסרית של היוצר. נפסק כי כפי שמקובל ביחס לחלק מהגופנים, זיהוי הגופן עם יוצרו נעשה באמצעות קריאת הגופן על שם היוצר, לכן כל עוד שומרת מיקרוסופט על דרך הזיהוי באמצעותה בחר מר נרקיס ז"ל לקשור בינו לבין יצירתו, אין לומר כי נפגעת זכותו המוסרית מכך שאינו נזכר במקום נוסף כבעל זכות היוצרים.

בפסק-הדין בעניין **הוצאת קורן ירושלים**, פסק בית המשפט כי לצורך דרישת ה"מקוריות" שבדיני זכות יוצרים, עצם ההשתייכות לאסכולה אומנותית כזו או אחרת (לרבות זיקה הדוקה בין הגופן שיצר לגופנים ששימשו ספרי תנ"ך קדומים) אינה בהכרח שוללת מיצירה את מקוריותה. כאן, בית המשפט קיבל את תביעתם של התובעים.

הכרעה זו החזיקה גם בפסיקה מאוחרת. לדוגמה, בפסק-דין שניתן בבית המשפט המחוזי בירושלים, **חנה טל נ' מסטרפונט בע"מ**,¹¹ שדן בתביעה על הפרת זכויות היוצרים בגופן "הדסה". לטענת התובעת הגופן נוצר על-ידי אביה המנוח, והנתבעת הפרה את זכויותיה בו. בית המשפט, מפי השופט רפאל יעקובי, הצהיר על זכויותיה של התובעת בגופן ודחה את טענת הנתבעים כי פעלו בתום-לב ומתוך מחשבה שהגופן נמצא ב"נחלת הכלל". צוין שם כי הנתבעים, סוכנות גופנים גדולה, ידועה כמי שעומדת על זכויותיה באופן דווקני. לבסוף, נפסק שהנתבעים הפרו גם זכויות מוסריות בכך שלא הזכירו את שם יוצר הגופן באופן ראוי ובכך שיצרו דיגיטציה וגרסאות חדשות שלו.

משפט משווה

עיון קצר במשפט המשווה מלמד כי גם מחוץ לישראל ההסדרה של הגופן אינה עקבית ומעידה על מתח מסוים בין שתי מערכות הדינים.

באנגליה הגופן מוכר על ידי החוק האנגלי משנת 1988 כיצירה אומנותית המוגנת תחת זכויות יוצרים. אולם היקף ההגנה מוגבל וקבוע בהוראות מיחדות, לדוגמה, תקופת ההגנה מצומצמת ל-25 שנה בלבד.¹²

בארצות-הברית, לעומת זאת, הגופן זוכה להגנה מכוח המקבילה לדיני המדגמים (המכונה design patent) ואינו כשיר להגנה באמצעות דיני זכויות יוצרים.¹³ עם זאת, ב-1992 נקבע כי לפונטים דיגיטליים מסויימים עשויים להיות מרכיבים עליהם ניתן להגן כתוכנת מחשב באמצעות זכויות יוצרים.¹⁴ מספר מלומדים ביקרו את ההסדרה החוקית בארצות-הברית, ובין היתר טענו כי ההגנה אינה מתאימה, במיוחד נוכח התפתחויות טכנולוגיות ותהליך הדיגיטציה שעברו הגופנים.¹⁵

¹¹ ת"א (מחוזי י-ם) 3357-09 **חנה טל נ' מסטרפונט בע"מ** (פורסם בנבו, 21.07.2015).

¹² Copyright, Designs and Patents Act 1988 (c. 48), § 55 (Eng.).

¹³ Code of Federal Regulations Ch. 37, § 202.1(e); Eltra Corp. v. Ringer, 579 F.2d 294 (4th Cir. 1978).

¹⁴ Copyright Office, Registerability of Computer Programs that Generate Typefaces, 57 Fed. Reg. 6201, 6201-02 (Feb. 12, 1992), available at <http://www.copyright.gov/history/mls/ML-443.pdf>.

¹⁵ Jacqueline D. Lipton, To (C) or Not to (C)? Copyright and Innovation in the Digital Typeface Industry 43 UC DAVIS L. REV. 143 (2009).

בנוסף, בשנת 1973 נחתמה אמנת וינה להגנה על גופנים שביקשה לקבוע הגנה בין-לאומית מיוחדת, אך לא פירטה על טיב ההגנה ומעולם לא נכנסה לתוקף.¹⁶

שאלות בסוגיית הפונטים

1. **בפן המשפטי:** בהקשר הרחב יותר, עולה שאלה על "חלוקת העבודה" בין דיני זכויות יוצרים לדיני המדגמים. הפסיקה נעה מהגנה של דיני מדגמים לדיני זכויות יוצרים, וכעת הצעת החוק מבקשת להחזיר את ההגנה לדיני העיצובים. **מהו, אם כן, הגג המשפטי המתאים להגנת גופנים?** לגג המשפטי יש משמעות:

א. **תקופת ההגנה:** לפי הצעת חוק העיצובים תקופת ההגנה קצרה באופן משמעותי (אמנם תוארך ל-25 שנה במקום 15 שנה לפי פקודת המדגמים, אולם זו עדיין תקופה קצרה משמעותית מתקופת ההגנה תחת חוק זכות יוצרים, שמגנה על יצירה למשך חיי היוצר ועוד 70 שנה). האם תקופת ההגנה קצרה זו מתאימה וראויה לגופנים?

ב. **זכות מוסרית:** לפי חוק זכות יוצרים, לרוב סוגי היצירות מוקנית זכות מוסרית אישית הכוללת זכות לייחוס הולם ולשלמות היצירה. זכות זו אינה קיימת בהצעת חוק העיצובים, שמציינת רק כי המעצב רשאי לבקש ששמו יירשם בפנקס. יצוין כי עלתה טענה בפסיקה לפיה ברוב המדגמים לאחר תקופה קצרה יחסית העיצוב הופך להיות מזוהה עם המעצב/ת ממילא, אולם לכאורה תהליך זה אינו בהכרח קורה עם גוף (למשל פונטים שאינם קרויים על שם מעצב/ת).

ג. **מבחני הכשירות:** הצעת החוק תחיל גם על גופנים את מבחן ה"אופי הייחודי" בדיני המדגמים, המבוסס על מבחן אובייקטיבי של "המשתמש המיודע". המבחן מבוסס על "מבחן העין של הצרכן" אותו אימץ בית המשפט העליון בעניין *מיפרומאל* בסוגיית המדגמים, אך מעולם לא הוחל על פונטים.¹⁷ ייתכן כי השימוש במבחן האופי הייחודי בהקשר של גופנים יציב קושי מסוים, בשל העובדה שמקרים רבים קשה לאנשים שאינם מומחים להבחין בשוני בין גופן אחד לאחר.

ד. **הגנה על גופן כעיצוב לא-רשום:** כיצד מתן הגנה לעיצוב לא-רשום עולה בקנה אחד עם שיקול הוודאות שהחוק מבקש להשיג? האם הגנה משפטית זו, בצורה קלה יחסית, עלולה להשפיע על תרבות השיתוף בין מעצבים עצמאים ועסקים קטנים (אם היא אכן קיימת)? האם ההגנה מפני העתקה של גופן לא רשום שונה מהותית מההגנה על גופן לפי דיני זכות יוצרים?

2. **בפן התרבותי:** "גופן" הוגדר בפסיקה הישראלית כמערכת של תווים הכוללת אותיות, ספרות וסימנים אחרים, שיש להם סגנון עיצובי אחיד, המיועדת לשמש לשם כתיבה או לשם יצירה של רצף תווים בעל משמעות.¹⁸ כלומר, עיצוב מסוים של מערכת הסימנים המרכיבה את השפה הכתובה. כולנו רואים ועושים שימוש יומיומי במספר רב של גופנים.

¹⁶ אמנת וינה להגנה על גופנים (1973), Vienna Agreement for the Protection of Type Faces and their International Deposit, available at: <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/seldoc/1973/2203.html>

¹⁷ ע"א 7125/98 *מיפרומאל תעשיות ירושלים נ' קליל תעשיות בע"מ* (פורסם בנוב, 2003). לא נראה כי יש הבדל משמעותי בין "מבחן המשתמש המיודע" לבין "מבחן העין". בשורה התחתונה, שניהם מדגישים את הרושם הכללי שנוצר על אדם המעוניין במוצר נושא העיצוב שאינו מומחה, אך גם אינו שווה נפש או בור לגביו. לשם השוואה: משתמש מיודע הינו "אדם מן השורה המעוניין במוצר לשם שימוש בו - הוא אינו מומחה, אינו טכנאי ואינו מעצב של מוצרים מסוגו של המוצר נושא העיצוב, אך גם אינו שווה נפש למוצר כאמור או בור לגביו [...] מדובר במבחן אובייקטיבי, אשר מתייחס לרושם הכללי שיוצר העיצוב על אדם העונה לתנאים אלה" (מתוך דברי ההסבר להצעת חוק העיצובים, ס' 7(א)). זאת לעומת מבחן העין של הצרכן: "בחינת תדמיתו הכוללת של המוצר כפי שנקלטה בעינו של הצרכן הפוטנציאלי. הדגש מושם על התרשמות הצרכן מן החוץ הכללי של המוצר, כשההנחה היא שמבטו של הצרכן אינו דקדקני כשל מומחה, אך גם אינו שטחי כשל עובר אורח מזדמן" (עניין *מיפרומאל*, פס" 10 לפסק דינו של השופט ריבלין, צוטט מתוך ה"פ (מחוזי ת"א) 1772 1187/94 סלע חברה למוצרי בטון בע"מ נ' אקרשטיין תעשיות בע"מ, פ"מ תשנ"ו (2), 281, 291 (1996)).

¹⁸ ראו עניין *עזבון נרקיס*, לעיל ה"ש 8, פס" 5. הגדרה ברוח זו ניתן גם למצוא, למשל, בדוח 94-1476 של ועדה של בית הנבחרים האמריקני, שהוגש ב-3.9.1976 עם הבאתו לאישור של חוק זכות יוצרים האמריקני (Copyright Act of 1976).

מכון ש. הורוביץ לקניין רוחני לזכר ד"ר אמנון גולדנברג ז"ל
מסמך רקע: הצעת חוק העיצובים – בין זכויות יוצרים למדגמים/עיצובים

ה. האם ראוי בכלל להעניק לגורם ספציפי **שליטה על צורתה של השפה**? במידה שלא היה אף גוף בנחלת הכלל, האם אי אפשר היה לכתוב בלי רשות? כיצד משפיעה הצעת חוק העיצובים על סוגיה זו (למשל צמצום תקופת ההגנה, ושינוי מבחני הכשירות)?

ו. עיצוב גופנים, שהוא חלק ממקצוע הטיפוגרפיה, הוא מלאכה יצירתית מורכבת הדורשת כישרון, ידע והשקעת מאמץ. האם יש מקום **להבחין בין יוצרי יצירות שונות**, כדוגמת אדריכלים או קרטוגרפים, לבין מעצב הגופן?

3. **בפן הכלכלי**: כיצד ישפיע החוק, אם יתקבל בנוסח ההצעה, על שוק הפונטים התוסס בישראל?